

Position paper FNV Evaluatie Participatiewet

ten behoeve van het rondetafelgesprek van de vaste Commissie SZW in de Tweede Kamer op 20 februari 2020

De Participatiewet van 2015 betekende een ingrijpende wijziging; zowel wat betreft visie als structuur. De visie was dat iedereen zou moeten participeren in de samenleving of de arbeidsmarkt. Daartoe werd de Wajong afgesloten voor jongeren met een arbeidshandicap en arbeidsvermogen. Tevens werd de sociale werkvoorziening geheel afgesloten voor nieuwe instroom. Gemeenten kregen, op hun nadrukkelijk verzoek, de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Participatiewet. Deze decentralisatie ging gepaard met een miljardenbezuiniging.

Al in 2016 heeft de SER een eerste verkenning¹ gedaan naar de uitvoering en werd er geconstateerd dat het systeem piept en kraakt. In 2019 constateert de SER² dat eigen regie van mensen onmisbaar is in het kader van duurzame kansen op de arbeidsmarkt.

De FNV constateert na het verschijnen van de SCP-evaluatie met nog meer stelligheid dat de Participatiewet is mislukt en dat we terug naar de tekentafel moeten. Teveel mensen zijn als gevolg van de Participatiewet definitief buiten spel komen te staan, in armoede geraakt of hebben alle moed verloren. Pleisters plakken helpt niet meer. Na de grote bezuinigingen zijn investeringen onontkoombaar om te voorkomen dat het systeem volledig vastloopt, waarbij investering in werkzoekenden volgens de FNV de hoogste prioriteit heeft. Per arbeidsmarktregio dient er ten minste één sociaal ontwikkelbedrijf te zijn waar mensen met een arbeidsbeperking de zekerheid van werk hebben. Dit is één van de aanbevelingen die de FNV doet naar aanleiding van de evaluatie die de FNV zelf heeft uitgevoerd. Ook dient er per arbeidsmarktregio een werknemersservicepunt te worden ingesteld voor werkzoekenden en werknemers voor onafhankelijke ondersteuning.

De FNV geeft in deze reactie de hoofdlijnen van haar kritiek op de huidige situatie van de Participatiewet weer en doet voorstellen tot verbeteringen.

1. Vertrouwen in plaats van wantrouwen

De afgelopen decennia is de hulp en ondersteuning voor mensen die een beroep doen op de bijstand in toenemende mate gebaseerd op wantrouwen dat gestold is in bijbehorend instrumentarium; keiharde sancties, een veelheid van onduidelijke en ongeschreven verplichtingen, maar die bij schending wel leiden tot korting of volledige intrekking van de uitkering; verplichte trajecten en tegenprestatie; kledingvoorschriften en andere repressieve maatregelen. Deze argwaancultuur, gebaseerd op een zeer negatief mensbeeld, levert zoals ook het SCP aantoont niets positiefs op.

Uit de evaluatie van de FNV blijkt dat de bejegening van uitkeringsgerechtigden gemiddeld onder de maat is en in veel gevallen ronduit onacceptabel. De sancties en aangescherpte verplichtingen leveren geen enkele bijdrage aan de participatie en maken mensen angstig en wantrouwig richting de overheid.

De FNV pleit voor een systeem dat uitgaat van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Een regelvrije bijstand zou daarvoor een eerste stap kunnen zijn. De FNV wil af van het huidige sanctiebeleid en de tegenprestatie. Beiden veroorzaken veel leed. De tegenprestatie leidt

¹ SER-advies. Verkenning sociale infrastructuur kwetsbare groepen binnen de Participatiewet. Juni 2006

² SER-advies. Verkenning Integratie door werk. Mei 2019

bovendien niet tot betaald werk, maar wel tot de onttrekking van reguliere banen aan de arbeidsmarkt. Nog steeds komt werken zonder loon veelvuldig voor. De FNV is zeer bereid hiervoor voorbeelden aan te dragen.

2. Versterking positie werkzoekende door maatwerk en duurzame arbeid

De evaluatie van het SCP stelt vast dat mensen zelden duurzaam aan de slag komen. De route naar duurzaam werk blijkt een complex proces te zijn, waarbij het belangrijk is dat er aangesloten wordt bij de competenties, wensen en (scholings)behoeften van mensen. Goede en langdurige begeleiding, vaak over alle levensdomeinen heen, is een voorwaarde voor duurzaam werk.

De FNV is het eens met de bevindingen van het SCP. Het werknemersperspectief is de laatste jaren in toenemende mate ondergesneeuwd, terwijl dat de sleutel is naar succesvolle participatie. De FNV roept op om aan te sluiten bij de wensen, perspectieven en dromen van mensen en te stoppen met bulktrajecten met verdienmodellen. Kies voor de maatwerktrajecten die leiden naar duurzame arbeid waar scholing een belangrijke rol in speelt in plaats van de kortste route naar draaideurarbeid.

De FNV vindt dat iedereen (dus ook een niet-uitkeringsgerechtigde) recht heeft op een goed plan van aanpak (inclusief eventuele scholing en begeleiding), dat leidt naar betaald werk of naar een andere vorm van meedoen. Dat plan stellen de klantmanager en de werkzoekende *samen* op. De klantmanager heeft daarbij de mogelijkheid om het sociaal ontwikkelbedrijf in te schakelen, bijvoorbeeld bij het vermoeden van een arbeidsbeperking. De werkzoekende heeft het recht op onafhankelijk advies van een op te richten werknemersservicepunt. Het goedgekeurde plan geeft recht aan de werkzoekende op de in het plan beschreven ondersteuning. Het werknemersservicepunt staat onder toezicht van het regionale werkbedrijf. Zodoende wordt de positie van de werkzoekende versterkt en wordt voorkomen dat iemand in nutteloze trajecten verdwijnt zonder een normaal cao-loon.

3. Ondersteuning van de meest 'kwetsbaren'

De evaluatie van het SCP stelt vast dat door de systematiek van financieren nogal wat gemeenten inzetten op degenen die met de minste kosten zouden kunnen uitstromen. Gevolg is dat een groep mensen geen enkele kans krijgt op werk. Dit zijn vooral mensen met beperkingen en lagere loonwaarden. Zo blijft de voorziening beschut werk nog steeds ruim achter op de doelstelling; de groep SW'ers op de wachtlijst van eind 2014 is zo goed als niet aan de slag gekomen.

De FNV pleit al langer voor sociale ontwikkelbedrijven voor de groep mensen met arbeidsbeperkingen die niet duurzaam aan de slag komen bij reguliere werkgevers. Het sociale ontwikkelbedrijf kan zorg dragen voor continu werk doordat het niet alleen als springplank naar regulier werk, maar ook als vangnet fungeert; het kan invulling geven aan beschut werk en kan een grote rol vervullen bij het opstellen van een plan van aanpak voor deze doelgroep. Het complete plan en de financiële onderbouwing vindt u hier:

<https://www.fnv.nl/nieuwsbericht/algemeen-nieuws/2020/01/investeer-2000-euro-in-mensen-met-arbeidsbeperking>

De FNV is verder van mening dat mensen met een vastgestelde arbeidsbeperking niet thuishoren onder het bijstandsregime. De FNV pleit daarom voor het herleven van een verbeterde versie van de Wajong2010.

Ten slotte vindt de FNV het onacceptabel dat er voor werknemers in het nieuwe beschutte werk en voor mensen die via de SW-infrastructuur zijn gedetacheerd naar externe werkgevers, nog steeds niets is geregeld aan arbeidsvoorwaarden. De FNV wil dat er financiële ruimte komt om zo spoedig mogelijk een landelijke cao voor deze groep werknemers te kunnen afsluiten.

4. Financiële positie bijstandsgerechtigden

De FNV is van mening dat een leefbaar loon voor werkenden alleen maar gerealiseerd kan worden als het wettelijk minimumloon omhoog gaat naar 14 euro per uur waarbij de daaraan gekoppelde bijstand meestijgt. De FNV zet zich hiervoor actief in. Recent heeft het CPB vastgesteld dat de kosten voor levensonderhoud forser zijn toegenomen dan de hoogte van de minimumloon en de daaraan gekoppelde bijstand. Dit leidt onder de bijstandsgerechtigden tot grote armoede. Volgens het CBS groeien 420.000 kinderen op in armoede. Het beroep op schuldhulpverlening neemt toe. Ook neemt het beroep op de voedselbanken alleen maar toe. Het sociaal minimum moet dus omhoog.

De kostendelersnorm is wat de FNV betreft een maatregel uit de Participatiewet die tot veel ellende heeft geleid. Uit onderzoek van Regioplan blijkt dat dit leidt tot problemen bij mantelzorgers, tot stijging van het aantal postadressen bij hulpverlenende instanties, tot stijging van het aantal daklozen, tot toename van de druk om jongeren het huis uit te zetten en tot afname van de bereidheid tot het delen van een woning. Deze maatregel weerspiegelt een 'penny-wise pound-foolish' houding. Een besparing op korte termijn die gepaard gaat met hoge maatschappelijke kosten. De FNV wil dat de kostendelersnorm zo snel van tafel gaat; liever vandaag dan morgen.

5. Investeren

Het zal duidelijk zijn dat bovenstaande punten investeringen vergen, zowel in (re-integratie)budget als in (professionele) menskracht voor de uitvoering. Daarnaast is investering nodig om meer handen en voeten te geven aan versterking van het werkzoekende-perspectief. Daar staat tegenover dat er fors bespaard kan worden op het controlesysteem en sanctieregime. En bovendien op de uitkeringen want de voorgestelde aanpak zal tot meer duurzaam werk leiden.

De FNV is ervan overtuigd dat als we als samenleving bereid zijn om deze investering te doen en wanneer we uitgaan van een systeem van vertrouwen, er een geheel nieuwe dynamiek ontstaat. Die dynamiek zal niet alleen leiden tot belangrijke maatschappelijke baten als verbetering van gezondheid en welzijn, een kleinere kans op schulden en minder criminaliteit en overlast, maar ook tot een macro-economisch gunstiger uitkomst vergeleken met de situatie waarin mensen die kunnen en willen werken, thuis zitten met een uitkering.

6. Jongeren

Vooraf bij jongeren (vanuit VSO/Pro) komen alle knelpunten samen. Zij hebben (nauwelijks) recht meer op een Wajonguitkering, velen kennen de weg naar de gemeente niet en als ze die wel kennen hebben ze te maken met veel drempels (4 weken wachttijd, gemeenten die zeer terughoudend zijn met het verstrekken van uitkering en begeleiding).

Zoals het SCP-onderzoek uitwijst slaagt een deel van de jongeren erin te gaan werken maar dan wel in tijdelijke banen en tegen een zeer karig loon. Een ander deel zit thuis zonder werk, inkomen of scholing. Als we niet oppassen creëren we een verloren generatie die bloot gesteld wordt aan de verleidingen van de straat of die een zeer negatief zelfbeeld krijgt met alle gevolgen van dien. Inmiddels is de vraag naar (jeugd) zorg dan ook enorm toegenomen. De evaluatie van het SCP wijst uit dat er wel stappen gezet zijn door vorming van netwerken tussen de scholen en gemeenten, maar ondanks dat zijn er veel onopgeloste knelpunten die deels eenvoudig aan te pakken zijn.

Zo zal het geheel afschaffen van de zoektermijn van 4 weken voor jongeren schulden en de gevolgen ervan terugdringen. De FNV pleit daar dan ook voor.

Verder pleit de FNV om scholen (VSO, PrO) structureel van budget te voorzien om de begeleidingstaak naar stage en werk(behoud) te kunnen uitvoeren en voor een langere periode dan twee jaar. Incidenteel geld hiervoor blijkt in de praktijk onvoldoende omdat het niet leidt tot een structurele aanpak.